

Makale Türü: Araştırma

AKADEMİSYEN KADINLARIN TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİ VE EVLİLİK UYUMU

Uzm. Buse ERZEYBEK

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, KKTC,
berzeybek@ciu.edu.tr, ORCID 0000-0002-5000-6158
Ankara Üniversitesi Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Doktora Öğrencisi

Prof. Dr. Elif GÖKÇEARSLAN ÇİFCİ

Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, elifgokcearslan@gmail.com
ORCID 0000-0001-8627-5985

■ **Öz** Kadınların öncelikli sorumluluklarının ev ve ailesi olarak görüldüğü ataerkil yapıya sahip toplumumuzda, akademisyen kadınlar iş ve aile yaşamının dengelenmesinde, sorumluluklarını yerine getirmekte güçlük yaşamaktadırlar. Bu bağlamda çalışma yaşamında olan kadınların, özellikle evli ve çocuk sahibi olan akademisyenlerin, iş ve aile yaşamının dengelenmesine ilişkin yaşadıkları sorunların yoğunluğunun toplumsal cinsiyet bakış açısı ile ortaya konulması önemlidir. Bu çalışma akademisyen kadınların toplumsal cinsiyet bakış açısıyla evlilik uyumunu ve ev ve iş yaşamında karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırmanın örneklemini 7 akademisyen kadın oluşturmuştur. Araştırma sonucunda eşler arasındaki işbölümü, karşılıklı saygı ve anlayışın evlilik uyumunu arttırdığı bulgusu elde edilmiştir. Ancak eşitlikçi bir karı-koca ilişkisi geliştirilmeye çalışılsa da eril yapının hakim olduğu toplumsal rollerin işbölümünde etkili olduğu dikkat çekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal cinsiyet, evlilik uyumu, kadın

Gender Roles And Marital Adjustment Of Women's In Academia

■ **Abstract** In our patriarchal social structure where women's primary responsibilities are seen as home and family, women in academia have difficulty fulfilling their responsibilities in balancing work and family life.. In this context, it is important to point out the intensity of the problems experienced by women in working life, especially those who have children, in balancing work and family life with a gender perspective. This study, with a sample size of 7 academics, focused on determining the difficulties encountered regarding gender, marriage, home and work life. Research findings suggest that division of labor, mutual respect and understanding between partners enhance marital adjustment. However, even in the case of perceived egalitarian relationships, it is noteworthy that social roles dominated by masculinity are effective in the division of labor.

Keywords: Gender equality, marital adjustment, woman

GİRİŞ

Kadınlar tarih boyunca çalışma yaşamında, toplumsal cinsiyet rollerinin etkisiyle (Omay, 2011, s. 147) genellikle yedek işgücü olarak görülmüşlerdir. Sanayi devrimi ile birlikte kadınlar çalışma hayatı içerisinde yer almaya ve ücret karşılığı çalışmaya başlamışlardır. Ancak ucuz işgücü ve haklarının sömürsü gündeme gelmiştir. Günümüzde ise küreselleşme sonrası yaşanan sosyal, ekonomik ve

kültürel gelişmeler kadının artan bir şekilde çalışma hayatına katılmasına, haklarını elde etmesine ve çalışma şartlarının iyileşmesine olanak sağlamıştır.

Bir toplumdaki kurumlar, içinde buldukları toplumun kültürel değerlerinden, düşünce yapısından, cinsiyet rejiminden, bu rejimle gelişen kadına ve erkeğe atfedilen rollerden bağımsız değildir; dolayısıyla kurumların işleyişleri bu faktörler tarafından şekillenmektedir (Fagenson, 1990, s. 271). Bir kurum olarak üniversitenin işleyişinin de içinde yer aldığı toplumun dinamiklerinden ve cinsiyet rejiminden etkilenmediğini söylemek mümkün değildir. Pek çok kurumda olduğu gibi üniversitelerde de ilerlemeler, performans değerlendirmeleri kişilerin cinsiyetlerinden ayrı düşünülerek yürütülememekte ve kadınların ve erkeklerin gösterdikleri aynı davranışlar cinsiyetlerine göre farklı yorumlanmaktadır (Settles vd., 2006, s. 50). Bununla birlikte kadın akademisyenlerin üniversitelerdeki kadrolara ve bölümlere dağılımları, yönetim birimlerindeki oranları erkeklere göre farklılık göstermektedir. Er tarafından 2008’de yapılan çalışmada kadın akademisyenlerin idari görevleri ve yönetimdeki yeri incelenmiştir. Buna göre %58,7’sinin idari görevi bulunmazken; senato üyeliklerinin en az, anabilim dalı başkanlıklarının ise en çok yer aldıkları kadro olduğu vurgulanmaktadır (akt. Şentürk, 2015, s. 9-10). OECD (2012) raporunda, 2009 yılında öğretmenlerin ve akademik personelin %55 ile %77’sinin kadınlardan oluştuğu yer almaktadır (OECD, 2012). Kadınların akademik kadrodaki dağılımına bakıldığı zaman ise akademik hiyerarşi yükseldikçe kadın oranı düşmektedir. Devlet Personel Dairesi Başkanlığı, 2018 yılı Mart ayındaki raporuna bakıldığı zaman Asistan kadrosundaki kadın oranı %48,98 iken, profesör kadrosundaki kadın oranı %31,69’dur. 2015 yılında Türkiye’deki 184 üniversitede sadece 13 kadın rektör yer alırken, 2018’de Kuzey Kıbrıs’ta bulunan 14 üniversitedeki tüm rektörler erkektir.

Çalışma yaşamında yer alan kadınların meslek tercihleri toplumsal cinsiyet rollerine göre şekillenmektedir. Kadının daha fazla bakım sorumluluğu aldığı, karar verme süreçlerine dahil olmayacağı alanlarda, yani düşük statülü işlerde çalışması beklenmektedir. Öte yandan eğitim seviyesi de çalışma yaşamına katılımı etkileyen bir unsurdur. . Eğitim seviyesi yüksek olan kadınlar, toplumun kadına uygun gördüğü ancak statüsü yüksek işleri yapma eğilimindedir. Bu nedenle kadınların mesleki tercihleri arasında yüksek statülü bir meslek olarak algılanan ‘akademisyenlik’ önemli bir yer tutmaktadır. Akademiye yer alan kadın oranlarının günden güne arttırığı dikkat çekmektedir. Öyle ki 2001 yılında akademiye yer alan kadın oranı %36,3 iken, 2016 yılında bu oran %43,2’ye yükselmiştir (YÖK, 2018). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) İstatistiklerle Kadın, 2017 yılı raporunun sonuçlarına göre kadınlar daha fazla hizmet sektöründe yer almaktadır. Buna göre erkekler %53 kadınlar ise %55,4 oranında hizmet sektöründe istihdam edilmiştir. Sanayi sektöründe ise erkeklerin istihdam edilme oranı %31,6 iken kadın istihdam oranı %15,9 olarak gerçekleşmiştir (TÜİK, 2017). Öte yandan Türkiye geneline bakıldığı zaman 2012 yılında 94 bin işveren kadının; %78,7’sinin hizmet sektöründe, %12,8’inin sanayi ve %8,5’inin tarım sektöründe olduğu; kendi hesabına çalışan 788 bin kadının ise; %30,3’ünün hizmet sektöründe, %17,3’ünün sanayi ve %52,4’ünün tarım sektöründe yer aldığı görülmektedir (Keskin, 2014, s.78).

Toplumsal Cinsiyet Kuramları

Çalışmanın bilimsel temeli sosyal rol kuramı ve yapısal işlevselci kurama dayanmaktadır. Bu nedenle toplumsal cinsiyet ile ilgili kuramlara yer vermek hem çalışmanın dayanağını hem de farkı bakış açılarını ortaya koymak açısından yararlı olacaktır. Toplumsal cinsiyet kuramları biyolojik ve psikolojik kuramlar olmak üzere iki başlık altında ele alınmaktadır.

Biyolojik kuram kadın ve erkeklerin davranışsal farklılıklarını biyolojik ve psikolojik farklılıklar temelinde açıklar. Bireylerin doğum anından itibaren salgıladıkları hormonlar, gelişim dönemlerinde farklılaşan hormon yapısı ve beyindeki işlevsel ve yapısal farklılıklar biyolojik kuramın odağındadır (Osborne, 2004, s.26). Bu kurama göre beyin ve sinir sistemi, psikolojik olayların ortaya çıkmasındaki en önemli faktördür. Bu bağlamda davranışlarla beyin ve sinir sistemi arasındaki ilişki oldukça güçlüdür (Ünlü, 2001, s.5). Bir başka deyişle biyolojik yaklaşımlar beyin yapısını temel almakta ve buradan hareketle kadın ve erkek beyin yapılarındaki farklılığın bilişsel işlevlerde farklılaşmayı ortaya koyduğunu savunmaktadır (Dökmen, 2015, s.48-49). Bu farklılaşma biyolojik özelliklerin önüne geçerek, sosyalleşme sürecinde toplumsal rollerin oluşmasında da belirleyicidir (Güldü ve Ersoy Kart, 2009, s. 101-102).

Toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde etkili olan psikolojik kuramlar ise psikanalitik kuram, sosyal öğrenme kuramı, toplumsal cinsiyet şema kuramı ve sosyal rol kuramıdır.

Psikanalitik kuramın önemli temsilcilerinden biri olan Freud, toplumsal cinsiyet kuramlarının gelişimine dair ilk açıklamalarda bulunan kişidir. Freud'a göre çocuklar cinsiyet kimliklerini kazanırken ebeveynleri ile kurdukları ilişkideki kıskançlıklar ve çatışmalar önemli rol oynamaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda çocukluk dönemindeki üç evre etkilidir. Bunlar cinsiyet farklılıklarına ilişkin farkındalığın olmadığı, farklılıkları anlamaya başladıkları ve son olarak ise ödipal dönemdir (Dökmen, 2015, s. 42). Bu dönemin sonunda Oedipus ve Elektra kompleksleri çözümlenerek, kız ve oğlan çocuklar ebeveynleri ile kurdukları ilişki yönünde toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye başlarlar (akt. Akgül Gök, 2013, s. 27).

Sosyal öğrenme kuramının geliştiricisi olan Bandure ise cinsiyet rolleri doğuştan gelmez, sosyalizasyon sürecinde edinilir. Yani öğrenme sosyal ve kültürel çevrenin gözlemlenmesi ve pekiştirilmesi sonucunda geliştiğinden cinsiyet rolleri de bu şekilde öğrenilmektedir (akt. Akgül Gök, 2013, s.27)

Toplumsal cinsiyet şema kuramı da sosyal öğrenme kuramı gibi çevrenin etkisini vurgularken, bilişsel yapının da önemli olduğunu savunur. Çocuklar cinsiyetler arasındaki farklılıkları gözlemleyerek ve kendi cinsiyetine ilişkin bilgileri toplayarak kendi cinsiyetini tanımlar ve bu süreç 'cinsiyet ayrıştırma' olarak tanımlanır. Çocuk bu süreçte içselleştirdiği cinsiyet şemasını kullanır (Dökmen, 2015, s.68)

Çalışmanın dayandığı kuramlardan biri olan sosyal rol kuramı ise biyolojik kuramcıların aksine bireyin davranışlarında içinde yetiştiği sosyal yapının etkisinin olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşımda kadın ve erkeğin sosyal yapıda farklı yerlere konulduğu ve erkeklerin daha yüksek statüsü olan rollere sahip olduğu öne

sürülmektedir. Dolayısıyla kadın ve erkek arasındaki farklılıklar ve sahip oldukları roller biyolojik nedenlerle değil, sosyal çevrenin ve kültürel yapının etkisiyle açıklanır (akt. Akgül Gök, 2013, s.28-29). Bu roller toplumun tanımladığı ve bireylerden uyması beklenen öğrenilmiş davranışlardır. Sürekli aynı davranışı sergileyen insan gruplarının modellenmesi sonucunda, o grupta yer alanların gözlemledikleri davranışlar için ihtiyaç duyulan beceri ve karaktere sahip olduğuna inanılır; erkeklerin para kazanıp kadınların yemek pişirmesi örneklerinde olduğu gibi. Sonuç olarak kadın ve erkeklerin rolleri sosyal yapıya göre farklılaşırken, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar da oluşmaktadır (Dökmen, 2015, s.82-84).

Yapısal-işlevselci yaklaşıma göre aile, sosyal düzenin temel güvencesi ve sosyal dengenin temelidir. Buradan hareketle, gelişmekte olan ve gelişmiş veya sanayileşmiş toplumları inceleyen yapısal-işlevselciler, düzenin sürekliliğinin sağlanması için cinsiyet rolü farklılaşmasının önemine dikkat çekerek gerekliliğini vurgularlar (Erdoğan, 2008, s. 127). Parsons, bu düzenin sağlanması için cinsiyet hiyerarşisinden bahsederek kadın ve erkeğin üstlenmesi gereken rollerin birer ön koşul olduğunu belirtmiştir. Buna göre, aile içinde erkeğin araçsal, kadının da dışavurumsal bir rol üstlenmesi gerektiğini vurgulamıştır (Parsons, 1972, s. 140). Yapısal- işlevselci yaklaşıma göre toplumsal düzendeki yapılandırılmış davranış kalıpları kişiler arasındaki karşılıklı ilişkileri şekillendirmektedir (Jary ve Jary, 1991, s. 29). Dolayısıyla toplumdaki farklı alt grupların, işlevleri doğrultusunda tanımlanması hedeflenmektedir. Buna göre aile, toplumsal yapıda kabul gören değerlerin ve normların bireylere kazandırılarak bireylerin sosyalleştirilmelerini sağlama görevine sahiptir (Yener, 2018, s. 872). Parsons'un görüşleri bu açıdan araştırmanın kuramsal çerçevesinin bir boyutunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında geleneksel tutumlar temelinde, ailenin mutluluk ve beraberliğini sağlamada, temel sorumluluk ve görevlerin kadına ait olduğu görüşünden hareket edilerek hedef kitle olarak kadınlar seçilmiştir.

İnsanların cinsiyeti dışı veya erkek olarak doğumla edinilir; fakat yetiştirilirken toplumun cinsiyetlere dair beklentileri ile şekillenen roller çerçevesinde kız veya oğlan çocuk olmayı öğrenerek büyürler (Terzioğlu ve Taşkın, 2008, s. 63). Bu bağlamda çocuklar toplumsal cinsiyet kimliğini edinme yolunda içinde yer aldıkları sosyal çevreden ve aldıkları eğitimden etkilenecek cinsiyetlerine uygun roller kazanmaktadırlar. Dolayısıyla roller genellikle kız çocukların ev içi işlerden ve çocuk bakımından sorumlu olan kadını modellemesi, oğlan çocukların da aile rollerinden ziyade iş rollerini öğrenmesi ve bunları daha önemli kabul ederek büyümesi sonucu öğrenilerek geliştirilmektedir. (Powell and Greenhouse, 2010, s. 1012). Toplumsal cinsiyet rolleri ile kadın ve erkeklerden beklenen tutumlar ve davranışlar dolayısıyla ayrıştırılmaktadır. Özellikle ataeril yapının hakim olduğu toplumlarda erkeğin güçlü olması, ailesinin ihtiyaçlarını karşılayarak geçimini sağlaması ve belirli bir çevre üzerinde kontrol ve hakimiyet kurması beklenirken; kadının insan ilişkilerinin iyi olması, ev içi konularda tüm sorumluluğu alması ve bunları da yaparken sabırlı ve anlayışlı olması beklenmektedir (İmamoğlu, 1991, s. 832).

Kadınların aile içindeki rollerine ilişkin pek çok çalışma yapılmıştır (Örn. Günay ve Bener, 2011; Geçer ve Çelik, 2017; Akgül Gök, 2013). Bu çalışmalarda modern yapıya doğru gidildikçe kadın ve erkek eşitliğinin daha fazla hakim olduğu

görülmektedir. Bu bağlamda T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu'nun 2001 yılı raporunda kadının eğitim düzeyi, çalışma oranı, evlilik süresi, ailedeki kişi sayısındaki artış ve kırsaldan merkeze gidildikçe sorumlulukların paylaşımı ve işbölümünde de artış olduğu görülmektedir (2001 Yılı Aile Raporu, 2002). Buna karşın ilerleyen yıllarda kadınların çalışma yaşamına katılmasına yönelik yapılan politikalarda toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğunu görülmektedir. Bu durum, İstanbul Teknik Üniversitesi tarafından yayımlanan Kadın İstihdamı Raporunda (2017) ataerkil devlet yapısının cinsiyet eşitliği politikalarını dikkate almadığı vurgusuyla ortaya konmaktadır. Kadının annelik ve bakım veren rolü üzerinden istihdam alanlarının kısıtlandırıldığı ve çalışma yaşamında kadın emeğinin ve işgücünün değersizleştirilerek, kadının ev merkezli çalışmaya itildiği belirtilmektedir (Özmen, 2017, s. 5).

Ataerkil yapı içerisinde ev içi işlerden tek başına sorumlu olan kadının çalışma yaşamına katılması aile içindeki rol ve sorumlulukların da yeniden şekillenmesi gerekmiştir. Çalışma yaşamındaki kadının sorumluluğu bu noktada daha fazla olmaktadır. Dolayısıyla bu yapı içerisinde kadın hem iş doyumunu yükseltmeye hem de evlilik uyumunu sağlamaya çabalamaktadır. İyi bir evlilik tanımı yapmak için evlilik uyumu, doyum ve evliliğin niteliği gibi bir takım temel kavramlar ön plana çıkmaktadır (Ünüvar ve Tagay, 2015, s. 24). “Evlilik uyumu; karşılıklı etkileşen, evlilik ve aileyi ilgilendiren konularda fikir birliği yapabilen ve sorunlarını olumlu bir şekilde çözebilen çiftlerin uyumu olarak tanımlanmaktadır. Evlilikte mutluluk, doyum ve beklentilerin gerçekleşmesi, karşılıklı uyum ile mümkündür” (Erberk, Beştepe ve ark., 2005, s. 39). Evlilik ilişkisinin devam ettirilmesinde ve evlilik uyumunun ve doyumun artmasında; çocuk sahibi olma, çocukların sayısı ve yaşı, aile geliri, çalışma alanındaki statü, ev içi sorumluluklarda işbölümü, çiftin eğitim düzeyi gibi pek çok sosyal etmen önemli bir yere sahiptir (Ünüvar ve Tagay, 2015, s. 24).

Ataerkil bir toplumda yaşıyor olmanın getirdiği normlar ve toplumun cinsiyetler üzerinden kişilere sorumluluklar yüklemesinin sonucu olarak çalışan kadınların mesleki gelişimi için evlenme ve çocuk doğurma büyük bir öneme sahiptir. Pek çok araştırma özellikle kadın işçilerin %70'inin evlenme ve doğum nedeniyle işten ayrıldığını, %20'sinin ise yine aynı gerekçelerle işveren tarafından işten çıkarıldığını göstermektedir (Erkek & Karagöz, 2009, s. 17). Bu bağlamda aile yaşamında meydana gelen değişimlerin toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle özellikle kadınların çalışma yaşamında önemli sonuçlar doğurduğu; hem iş doyumunu ve verimliliklerini etkilediği hem de sorumluluklarını arttırdığı görülmektedir. Bu nedenle “Akademisyen kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve evlilik uyumu nasıldır?” sorusu bu çalışmanın ana problem sorusu olarak seçilmiştir. Alt problem soruları aşağıdaki gibi şekilde oluşturulmuştur:

1. Akademisyen kadınlar işi ve evliliği nasıl tanımlamaktadır?
2. Akademisyen kadınların aile ilişkisi ve evdeki işbölümü nasıldır?
3. Eş ile olan ilişkileri ve çalışma hayatının ilişkilerine etkileri nasıldır?
4. Çocuklar ile olan ilişkileri ve çalışma hayatının ilişkilerine etkileri nasıldır?

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmaya katılanların özellikleri, verilerin toplanma süreci ve veri analizine ilişkin bilgilere yer verilecektir.

Çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma, istatistiksel işlemler ya da başka bir sayısal araç kullanmadan verilerin üretildiği araştırma türüdür (Altunışık, 2005, s. 2). Nitel araştırma tekniklerinin önemli özellikleri arasında doğal ortama duyarlılık sağlayabilmesi, araştırmacının katılımcı rolünün olması, araştırmanın bütüncül bir yaklaşımı olması, katılımcıların duygu ve düşüncelerini ortaya çıkarması, esnek bir araştırma deseni olması ve tümevarım tekniğinin kullanılması yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006, s. 114). Bu bağlamda katılımcıların duygularını ve yaşam deneyimlerini açıklıkla ifade edebilmelerine olanak sunmak için ayrıca çevresel faktörlerin yaş, statü gibi değişkenlere göre kişilerin evlilik uyumunu nasıl etkilediğini derinlemesine öğrenmek amacıyla nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Katılımcılar

Araştırma benzeşik (homojen) amaçlı örnekleme yolu izlenerek akademisyen kadınlar üzerinde toplumsal cinsiyet rolleri ve evlilik uyumları üzerinde yapılmıştır. Benzeşik örneklemede amaç, küçük ve benzer özelliklere sahip bir örneklem ele alarak spesifik alt grupları derinlemesine incelemektir (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78). Buna göre görüşmeler Kıbrıs'ın kuzeyindeki özel bir üniversitede farklı pozisyonlarda çalışan 7 evli kadın akademisyen ile yapılmıştır. Araştırma etiği gereği katılımcıların isimleri kullanılmamıştır. Bu nedenle katılımcılar "A", "B", "C", "D", "E", "F", "G" kodlarıyla isimlendirilmiştir. Katılımcıların özellikleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Çalışma Grubundaki Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Katılımcının adı	Statüsü	Yaşı	Evlilik süresi	Eşin mesleği	Çocuk sayısı
"A"	Yönetici	59	29	Akademisyen	1
"B"	Yönetici	30	2	Akademisyen	1
"C"	Yönetici	30	4	Akademisyen	1
"D"	Öğretim görevlisi	36	10	Doktor	0
"E"	Asistan	24	2	Askeri Personel	1
"F"	Asistan	27	1,5	Mimar	0
"G"	Asistan	25	3 ay	Veteriner	0

Nitel Veri Toplama Süreci

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu teknik, özel bir konuda derinlemesine soru sorma

ve cevap yeterli veya anlaşılır değilse yeniden soru sorarak durumu daha anlaşılır hale getirip cevapları tamamlamaya olanak sağlaması bakımından avantajlıdır (Çepni, 2007, s. 35).

Araştırmaya ilişkin veriler 2016-2017 eğitim öğretim yılı bahar döneminde Üniversitenin Sağlık Bilimleri Fakültesinde çeşitli pozisyonlarda çalışan 7 akademisyen kadın ile yüz yüze görüşülerek toplanmıştır. Görüşmenin başında çalışmanın amacı ve bilimsel bir çalışma olduğuna ilişkin bilgi verilmiş ve kimlik bilgilerinin hiçbir yerde kullanılmayacağı belirtilmiştir. Görüşmeler, bilgilendirilmiş onam alındıktan sonra ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Daha sonra kaydedilen verilerin deşifresi yapılarak metne dönüştürülmüştür.

Görüşme formu akademisyen kadınların toplumsal cinsiyet rolleri ve evlilik uyumlarının ilişkisine dair görüşlerinin derinlemesine alınmasını amaçlamaktadır. Görüşme formu kişisel bilgilerin alınması için 4 soru, evlilik uyumu ve toplumsal cinsiyet olarak kendilerini nasıl tanımladıklarını belirlemeye yönelik 5 açık uçlu sorudan oluşmaktadır.

Verilerin Analizi

Derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak verilere ulaşılması planlanan bu araştırmada verilerinin çözümlenmesinde içerik analizi ve betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Verilerin içerik analiziyle incelenmesinin nedenleri:

- Temel amacının toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmak olması,
- İçeriklerle ilgili ortak ve sistematik verilere ulaşmayı öngörmesi,
- Esas olarak birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyecek yorumlamaya fırsat vermesi (Gökçe, 2006, s. 136).

Çalışma sonucunda elde edilen verileri analiz etmek için yukarıda belirtildiği şekilde kavramlar ve aralarındaki ilişkiler belirlenerek temalar oluşturulmuştur. Bu bağlamda üç ana tema ve onların alt temaları belirlenmiştir. Katılımcıların yanıtlarından edinilen verilerin ortak yönleri doğrultusunda kavramlar bir araya getirilmiş ve ilgili tema başlıkları altında değerlendirmeler yapılmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın alt problemlerine göre katılımcıların görüşleri üç kategoride ele alınmış ve başlıklara ayrılarak yanıtlarına aşağıda yer verilmiştir. Kategoriler, öğretim elemanlarının iş ve evlilik algısı; iş bölümü ve aile ilişkileri ve geçmiş yaşam deneyimleri ve toplum yapısının etkileri olarak belirlenmiştir. Bu aşamada sırasıyla kategorilere göre görüşlere başlıklar altında yer verilecektir.

1) Öğretim elemanlarının iş ve evlilik algısı ve birbirine etkisi;

a) Katılımcıların çalışma yaşamında olmaya ilişkin düşünceleri:

Araştırmaya katılanların çalışma yaşamını akademik ve diğer diye ayırdıkları ve ikisi arasındaki farklılıklara vurgu yaptıkları gözlemlenmiştir. Genel olarak kadının çalışma yaşamında yer alması kadının ekonomik özgürlüğünü sağlama ve kendi ayakları üzerinde durması için gerekli bir güçlendirici unsur olarak değerlendirilmiştir. “Çalışma yaşamında olma, kadının sorun çözme ve iş bitirici

özelliklerinin gelişmesini sağlar” (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) ; “Tek başıma kendi kendime yetebildiğimi göstermek için ve bağımsızlığımı göstermek için çalışmam önemli” (Katılımcı D, 36) . Katılımcıların söylemlerinden, kadının çalışma yaşamında aktif olarak yer alması benlik değerini ve öz saygısını yükseltmek için büyük önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Ataerkil yapıda kadının toplum içinde daha edilgen, erkeğin ise etken bir yeri vardır. Katılımcıların söylemlerinden kadının toplumda ‘etken’ olabilmeyi, aile ve toplumdaki konumunu güçlendirmeyi çalışma yaşamında aktif olmak ile denk tuttuğu anlaşılmaktadır.

b) *Çalışmanın kişisel yaşama ve aile yaşamına etkileri ile ilgili görüşleri:*

Sadece ikisinin akademi dışında iş tecrübesi olmasına rağmen, katılımcılar akademiye olmanın olumlu ve olumsuz yönlerini değerlendirmiştir. Olumlu yönler arasında diğer sektörlere göre kazancın daha fazla olması ve kişisel gelişime katkıları; olumsuz olarak ise çalışmanın sona ermemesi, akşam evde devam etmesiyle kişinin kendine, ailesine ve sosyal yaşamına yeterli zaman ayıramaması ve sorumluluklarını yerine getirememesi olarak ifade edilmiştir. Bir katılımcı akademiye tercih etme sebepleri arasında “*“maddiyat birinci sebeptir” (Katılımcı E, 24, 1 çocuk) açıklamasını yapmıştır. Öte yandan bir başka katılımcı “yaptığım işin günün sonunda bana da bir şeyler kalması gerekiyordu” (Katılımcı A, 59, 1 çocuk) diye kişisel gelişime vurgu yapmıştır. Diğer bir katılımcı da benzer şekilde buna “kendime yatırım yapıp kendimi geliştirme” (Katılımcı F, 27) şeklinde bu tercihini ifade etmiştir. . Akademik yaşamda yer almak bireyin sürekli okuyarak kendini geliştirmesi anlamına da gelmektedir. Bu bağlamda sürekli gelişen, bilgili kadın, eril yapının hakim olduğu toplumlarda otoriteyi paylaşma ve gücü elinde tutma, bağımsız olma ve kendi kararını verme konusunda erkek ile eş görülebilmektedir. Dolayısıyla kişisel ve sosyal gelişim açısından akademik yaşamda olmak katılımcılar için önem taşımaktadır.*

Diğer çalışma alanlarına kıyasla kişinin kendine, ailesine ve sosyal yaşamına ayırdığı zamandan çok fazla fedakarlık etmesi gerektiği için de akademik yaşamı dezavantajlı olarak değerlendirmişlerdir. Bu duruma bir katılımcı *“İşiniz 8-5 değil. Evinize de iş götürüyorsunuz. Kendi uykuymdan ve yaşantımdan fedakarlık yaparak akademik çalışmamı yürüttüm. Yeter ki aile düzeni bozulmasın.”(Katılımcı A, 59, 1 çocuk) yanıtını verirken; bir diğer katılımcı “Yattığımda dahi kafamda sürekli yapacağım işler döner, dolayısıyla çok fazla bir zihin yorgunluğu var.” (Katılımcı C, 30, 1 çocuk) şeklinde fikrini belirtmiştir. Buna ek olarak ev işlerinin ve sorumlulukların aksaması da olumsuz bir yön olarak tanımlanmaktadır. Katılımcılardan biri bu durumu “*“eve geldiğim zaman yorgun oluyorum ve eşime yeterli ve kaliteli zaman ayıramıyorum” (Katılımcı G, 25) şeklinde açıklamıştır. Diğer bir katılımcı benzer şekilde “...evime istediğim gibi zaman ayıramıyorum, ev işlerini yapamıyorum. Bu tempoda olmak ve akademik yaşamda olmak karı-koca ilişkimizi olumsuz etkiler. ...evin temizliği hafta sonuna kalır bu defa yorulunca da dışarı çıkmadığımız için tartışma çıkar.” (Katılımcı F, 25) ifadesini kullanmıştır. Çocuk sahibi olan katılımcılardan biri “Çocuğumla geçirdiğim zamandan bayağı çalan bir mesleğimiz var; hem eşime hem çocuğuma yeterli zamanı ayıramıyorum” (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) diye rahatsızlığını dile getirirken; bir başka katılımcı “Benim kızım 6 buçuk aylıkken ben doktora başladım. Doktora başka bir ilde olduğundan gidip gelme durumundaydım. O yüzden çocuğu anneme bıraktım” (Katılımcı A, 59, 1 çocuk) cümlesiyle akademik yaşamın ailesine gereken zamanı**

ayıramadığını örneklemiştir. Çocuk sahibi olan diğer bir katılımcı ise “*Bu tempoda olmak ve akademik yaşamda olmak karı-koca ilişkimizi olumsuz etkiler*” (Katılımcı E, 24, 1 çocuk) şeklinde zaman ayıramamanın evliliklerinde kendileri için yarattığı olumsuz durumu ifade etmiştir.

Katılımcılar mesai süresinin uzun olmasını ve çoğu zaman eve iş götürmelerini, özel ve sosyal yaşamlarından çalmalarına neden olduğu için akademinin dezavantajı olarak değerlendirmiştir. Paylaşım ve kaliteli zaman aile içi ilişkiler üzerinde büyük öneme sahiptir. Aile sisteminin ve karı-koca ve ebeveyn-çocuk alt sistemlerinin sağlıklı işleyişi evlilik uyumu ve bireylerin psiko-sosyal iyilik halini de olumlu yönde etkilemektedir. Bu bağlamda katılımcılar yeterli paylaşımın ve iletişimin olmamasından kendilerini sorumlu tutmakta ve ailelerine istedikleri zamanı ayıramamaktan duydukları rahatsızlığı ifade etmektedirler. Toplumsal cinsiyet bakış açısıyla değerlendirildiği zaman, ataerkil yapıda kadının öncelikli sorumlulukları arasında aileyi bir arada tutmak ve aile içindeki huzur ve mutluluğu sağlamak yer almaktadır. Geleneksel rolleri içselleştirmiş olan çoğu katılımcı da bu nedenle eşlerine ve çocuklarına gerekli zamanı ayıramadığından toplumun kadına yüklemiş olduğu ‘yuvayı dışı kuş yapar’ sözündeki gibi yükümlülüklerini tam anlamıyla yerine getirememenin yarattığı rahatsızlığı yaşamaktadır. Örneğin katılımcılardan birinin kariyer yapma sürecinde bebeklik döneminde olan çocuğunun bakımını annesine devretmesi, çocuk bakımından bir kadının/annenin sorumlu olması bakış açısında olduklarına işaret etmektedir.

c) *Katılımcılara göre akademik yaşamda olmalarına ilişkin eşlerinin düşünceleri:*

Yoğun çalışma temposu içinde eşleri ile görev bölümü olan kadınların, karı-koca ilişkilerinde daha az sorun yaşadığı, daha uyumlu bir evlilik yaşamı sürdürdüğü gözlemlenmiştir. Buna örnek olarak katılımcılardan biri “...eşim her zaman destekleyiciydi. O yapmasaydı herhâlde bu kadar çalışma yapamazdım ve mutsuz olurum.” (Katılımcı A, 59, 1 çocuk) ifadesini kullanırken, diğer bir katılımcı benzer şekilde “...geniş çalışma saatleri, işten çıkma saatim ki bu idari görevlerden dolayı uzuyor ama eşim buna çok anlayışla bakar. Arada bir şikayet etse de çoğunlukla destekleyicidir” (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) demiştir. Destekleyici bir eşi olmadığını ifade eden katılımcılardan biri ise yaşadığı mutsuzluğu şu cümleyle ifade etmiştir: “...eşim bu yoğun tempoda olduğumu anlamıyor ve ‘sen yapamazsın’ gibi iğneleyici laflar ediyor” (Katılımcı E, 24, 1 çocuk). Yeni evli olan bir katılımcı ise işin özel hayatından da zaman almasına ilişkin endişelerini “Benim bu kadar geç eve gelmem veya bu yoğunluk ona vakit ayıramam da ilerde bir sorun olacak diye düşünüyorum” (Katılımcı G, 25) cümlesiyle aktarmıştır. Katılımcılar eşlerinin ev içi sorumluluklarını olmasını ‘destekleyici’ sıfatıyla tanımlarken aslında dolaylı olarak ve farkında olmadan eşlerinin bu durumdan şikayetçi olduğunu söylemektedir. Öyle ki pek çoğu çalışma yaşamından dolayı ev ve aile yaşamına ‘gerekli zamanı’ ayıramamasının sorun yarattığını ve eşlerinin ev içinde sorumluluk alsa da şikayetçi olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda eşlerin, kadınların çalışma yaşamında olmasından rahatsız olduğunu ifade etmeseler de ev içi işlerin ve sorumlulukların aksamasının rahatsızlık vermesinden, eşitlikçi yapıdan uzak, eril yapının hakimiyeti altındaki bir düşünce yapısında olduğu değerlendirilebilir.

2) Öğretim elemanlarının iş bölümü ve aile ilişkileri

a) Katılımcıların aile içindeki rol dağılımı:

Aile yaşamındaki işbölümüne bakıldığı zaman her ne kadar eşitlikçi bir tutumla değerlendirme yapılırsa da ataerkil yapının etkili olduğu, iş bölümünde genellikle ev içi işlerde ve çocuk bakımında birincil sorumluların kadınlar; ev dışı işlerde ve fiziksel güç gerektiren işlerde ise sorumlu kişilerin erkekler olduğu dikkat çekmiştir. Erkeklerin ev içi sorumluluk almaktan ziyade kadınlara yardımcı olduğunu ifade etmeleri de öne çıkan diğer bir nokta olmuştur. Bu duruma örnek olarak katılımcılardan biri *“temizlik, çamaşır, yatak çarşaflarını değiştirmek, çocuğun ihtiyaçlarını karşılamak benim sorumluluğumdadır; eşim ise balkonları yıkamak, bahçe işi gibi ev dışı işlerden sorumludur. Çocuğun bakımını yaparken biberonlarını sterilize etmek gibi konularda eşim de yardımcı olur ama”* (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) ifadesini kullanmıştır. Diğer bir katılımcı da benzer şekilde ev içi sorumluluklarda ve çocukla vakit geçirme konusundagörev paylaşımı olduğunu belirtirken çocuğun bakımı ile ilgili konulardaki tek sorumluluğunun kendisinde olduğunu şu şekilde aktarmıştır: *“Çocuğun bezini değiştirme, banyosunu yaptırma, yedirmesi falan bana aittir ama akşam yemekten sonra ben bulaşıkları yıkarken mesela eşim çocukla ilgilenir. Yani çocuğu eğlendirme, oyalama, oynama kısımlarında sıkıntı yok. Dolayısıyla benim çocuk üzerindeki sorumluluğum daha fazla. Kişisel bakım özellikle daha fazla...”* (Katılımcı C, 30, 1 çocuk). Bir başka katılımcı ise eşinin sadece güç gerektiren işlerde sorumluluk aldığını *“onun tek aldığı sorumluluk tüpü getirmek, suyu getirmek çöpü atmak”* (Katılımcı E, 24, 1 çocuk) şeklinde belirtmiştir.

Çalışma yaşamında kadının yer alması geleneksel kadın-erkek rollerinin değişmesini de sağlamıştır. Artık kadın da ev dışı işlerde sorumluluk alıp karar verme süreçlerine katılabilmekte; erkek de çocuk bakımı ve ev işleri gibi konularda sorumluluk almaktadır. Eşlerinin destekleyici olduğunu vurgulayan kadınların söylemlerinden geleneksel rolleri içselleştirdikleri ve ev içindeki işlerden birincil sorumluluğun kendilerine ait olduğunu, bu nedenle eşlerinin yardımcı ya da destekleyici rolde olduğunu vurguladıkları görülmektedir. Eşitliğe dayalı bir iş dağılımı olmadığı, geleneksel rollerin baskın olduğu açıkça ifadelerden anlaşılrsa da katılımcılar bunu eşitlikçi olarak değerlendirmektedir.

b) Katılımcıların aile yaşamında iş bölümünün önemine dair vurguları:

İş bölümünün evlilik süresinin uzaması ile doğru orantılı geliştiği dikkat çekmiştir. Bir başka deyişle evlilik süresi uzadıkça eşler arasındaki işbölümü de artmaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu evliliklerinin ilk yıllarında çok fazla işbölümü olmadığını, kadının daha fazla sorumluluk aldığını ilerleyen yıllarda özellikle çocuk sahibi de olduktan sonra paylaşımın arttığını ifade etmişlerdir. Bu şekilde aile hayatının daha mutlu, karı-koca ilişkisinin daha iyi ilerlediği ortak görüş olarak ortaya çıkmıştır. 2 yıldır evli olan katılımcılardan biri iş bölümünün hayatlarındaki önemini *“Kesinlikle iş bölümü olmasaydı çocuğuma vakit ayıramayacaktım, eğer eşim ev işlerinde yardımcı olmasaydı hem evime hem kendime zaman ayıramayacaktım, psikolojim bozulacaktı”* (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) cümlesiyle ifade etmiştir. 4 yıllık evliliği olan başka bir katılımcı da benzer şekilde *“...yardımcı olmamış olsaydı, ya da işbölümü yapmamış olsaydık... zaten işim çok yoğun. Annelik sorumluluğu bir o kadar daha fazla. Artı bir de bütün evin sorumluluğu tamamen bende olsaydı çok fazla kaldıramayacağımı ve bunun sonrasında da artık*

tartışmalar ileri boyutta olurdu. Ve bunun sonunda artık daha kötüye giderdi.” (Katılımcı C, 30, 1 çocuk) ifadesiyle iş bölümünün evliliklerindeki mutluluğu arttırdığını belirtmiştir. Yaklaşık 2 yıldır evli olan başka bir katılımcı ise süreci şu şekilde aktarmıştır: *“İlk başta çok tartışmalar vardı ama şimdi sorun yok. Ben söylemeden de artık eksikleri görüp alabiliyor”* (Katılımcı F, 27). Öte yandan iş bölümü olmadığı için öfkesini ve mutsuzluğunu ifadelerine yansıtan 2 yıllık evli olan katılımcı *“tamir tadilat elinden gelince yapar ama çok elinden gelmez. Babam ya da abim yapar, genelde başkalarına kakalamayı sever öyle işleri.”* ve *“...ama onun önceliği işi, biz değil!”* (Katılımcı E, 24, 1 çocuk) cümleleriyle eşinin sorumluluk almamasından duyduğu rahatsızlığı aktarmıştır. İşbölümü olmamasından kaynaklanan mutsuzluğunu ise *“...tartışmalardan sonra acaba doğru seçim mi dediğim çok oldu”* cümlesiyle dile getirmiştir.

Katılımcılar iş bölümünü, yukarıda da değinildiği üzere, içselleştirdikleri geleneksel ataerkil yapıdaki rol kalıplarına dayandırmaktadır. Annelikle birlikte ‘tüm’ ev işlerinin sorumluluğunun kendilerine kalmasını, eşlerinin ev işlerine ‘yardımcı’ olmasını, ‘söylenmeye gerek kalmadan’ eşin görev almasını ifade ederken aslında ev işlerindeki birincil sorumlunun kadın olduğu alt mesajını vermektedirler. Sosyal rol kuramı bakış açısıyla bu durum ele alındığı zaman katılımcıların kendi ailelerinde benzer kalıpları modelledikleri anlaşılmaktadır. Erkeğin ev içinde yapılan işlerde sorumluluk alması ise, kullandıkları ifadelerle göre, bir ‘lütuf’ gibi algılanmaktadır.

c) *Katılımcıların aile içinde karar verme süreçlerine dair paylaşımları:*

Önemli aile kararlarından genellikle karşılıklı anlayış ve saygı çerçevesinde birbirlerinin mutluluğunu göz önünde bulundurarak ortak kararlar verildiği yanıtları alınmıştır. Ancak kadınların yönlendirici ve dominant olduğu süreçler de göze çarpmaktadır. Dominant kadınların statülerine bakıldığı zaman yönetici pozisyonda oldukları; ortak kararlar alındığını belirtenlerin ise hiyerarşik kadronun en alt kademesinde olan asistanlar olduğu görülmüştür. Buna göre yönetici pozisyonundaki bir katılımcı *“Genellikle bir düşünme süreci yaşarız ama hızlı karar veren benim. ‘Böyle olmalı’ diye ben erken karar veririm. O da bana uyar genelde”* (Katılımcı A, 59, 1 çocuk) yanıtını verirken, bir başka yönetici ise *“Hemen karar vermez önce izler bekler. Ben düşündüğümü hemen dışarıya vururum. Düşünürken sesli de düşünebilirim hatta. Bu da avantajdır bence, o da beni duyduğu zaman kararını ben de böyle düşünüyorum diye söyler zaten.”* (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) şeklinde karar verme süreçlerindeki etkisini ifade etmiştir. Öğretim görevlisi olarak çalışan bir katılımcı ise ortak karar aldıklarını ve başarılı bir süreçle bunu ilerlettiklerini şu şekilde aktarmıştır: *“Bizde bir karar alınacağı zaman arayıp da hemen o anda konuşulmaz. Mutlaka akşam yemeği beklenir. ... gerçekten dinlenmiş ve güzel cevap vereceğimiz dönemlerde konuşmayı tercih ediyoruz. Biz daha çok listeler yaparak, artılar eksileri koyup değerlendirerek ortak karar almayı tercih ederiz.”*(Katılımcı D, 36).

Ailenin işlevselliğini değerlendirmek için karar verme süreçlerini irdelemek önemlidir. Katılımcıların verdiği yanıtlar ışığında genellikle otoritenin eşit paylaşıldığı, ancak özellikle yönetici pozisyonunda olan kadınların bu süreçleri yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Bu bağlamda eşitliğin söz konusu olduğu aile yapılarının işlevsel olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Katılımcıların içselleştirdikleri ataerkil rol kalıpları olduğu gerçeğinden hareket edildiği zaman ise,

karar verme süreçlerinde kocalarını yönlendirme istekleri ‘güçlü olana sahip olma’ arzusu ile yorumlanabilir. Çünkü geleneksel ataerkil yapıda erkek güçlü, kadın ise zayıftır; ancak güçlü olana sahip olup onu yönlendirmek dolaylı olarak güce sahip olmak anlamındadır. Bu bağlamda katılımcıların içselleştirdikleri rollerden memnun olmadıklarını ve güçlü olduğunu göstermek için yine erillik temelinde davrandığı sonucuna varılabilir.

3) Geçmiş yaşam deneyimleri ve toplum yapısının etkileri

a) Katılımcıların ebeveynlerinde modelledikleri rollerin kendilerine yansımaları:

Katılımcıların yarısından biraz fazlasının aile geçmişinde annelerin çocuk bakımı ve ev işleri konusunda sorumluluk aldığı, babaların ise ya hiç görev almadığı ya da kadının hastalık, aşırı yorgunluk gibi iş yapamaz olduğu durumlarda destek verdiği öğrenilmiştir. Eşlerinin ailelerinde de benzerlikler olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların kendi ailelerinden modelledikleri karı-koca rollerinin evliliklerine olumlu yansımaları olduğunu belirtmelerine karşın, ev içi sorumluluklarda yine de kadınların sorumluluk alıyor olması bu modellerin etkisi olarak değerlendirilebilir. Buna örnek olarak Katılımcı B’nin, kendi anne-babasının rolleriyle ilgili yaptığı paylaşım, öne çıkan ifadelerden biridir: “*Babam annemin zorlandığı işlerde mesela ağır yük kaldırmada hep destektir.*” Bu ifadedenkatılımcının kendi aile yaşantısında da benzer bir işbölümüne sahip olduğu, eşinin güç gerektiren işlerde ve destek istediği zamanlarda sorumluluk aldığı anlaşılmaktadır. Katılımcı C, kendi aile yaşamına benzer bir şekilde annesinin daha fazla sorumluluk aldığını, babasının ev işlerinden ziyade kendi eşi gibi çocuk bakımında destekleyici bir rolü olduğunu şu şekilde ifade etmiştir: “*Bütün evin yükü annemdedir, ama çocukların sorumluluğunu babam paylaşırdı.*” Katılımcı A ise iş bölümünü “*Öncelikli olan hep çalışma yaşamındaki işleri başarmak ve bitirmektir. Daha sonra evdekilerdir.*” şeklinde tanımlarken, eşinin yetiştiği aile yapısını “*...herkes kendi işini görme yolunda yetiştirildi*”; kendi aile yapısını ise “*Annem daha çok erkeklerin işini kadınların göreceği yönünde bir tutuma sahipti*” şeklinde aktarmıştır. Eşinin hiçbir sorumluluğu olmamasından yakınan katılımcı E ise hem kendi ailesinin hem de eşinin ailesinin geleneksel ataerkil rollerine sıkı sıkı bağlı olduğunu şu cümlelerle belirtmiştir: “*Benim babam hep evde oturur. Anneme benim eşimin bana olduğundan daha az yardımcıdır*”, “*Kayınvalidelere gelince durum tamamen farklı, hep kayınvalidemdir yapan. Onunla da konuştuğumuzda ‘amma nazlısın! Öyle şey mi olur!? Boş verin erkekleri siz yapacaksınız tabi’ diye kadının yanında olması gerekirken destek olmuyor.*” (Katılımcı E, 24, 1 çocuk) Bir diğer katılımcı ise modellediği aile yapısında neyin yanlış olduğunu, eşinin ailesinde gözlemlediklerinden ise doğru olanı öğrendiğini şu şekilde ifade etmiştir: “*Benim ailemde olumsuz örnek olduğu için ne yapmamam gerektiğini öğrenerek büyüdüm aslında, eşim de olumluyu görerek büyüdü. Bu yüzden bana olumlu yansımaları oldu.*” (Katılımcı F, 27). Diğer bir katılımcı ailenin iş bölümü üzerindeki etkisini açıkça şu cümlelerle ifade etmiştir: “*benim anne babam çok ataerkildir. Dolayısıyla ilk evlendiğimizde ev işlerini ben yapmalıyım diye düşündüm. Kayınvalidem de her işi yaptığı için eşimin beklentisi de bu yöndeydi.*” (Katılımcı D, 36).

Katılımcıların söylemleri sosyal öğrenme kuramını örnekler niteliktedir. Kurama göre cinsiyet rollerinin öğrenilmesinde aile ve içinde yaşanılan sosyal çevrenin etkisi kaçınılmazdır. Benzer şekilde sosyal rol kuramı da bu görüşleri açıklamaktadır.

Katılımcılar genellikle modelledikleri ebeveyn rollerini kendi yaşamlarına aktardıklarını ifade etmektedirler. Katılımcı E'nin "kadının yanında olması gerekirken destek olmuyor" ifadesi Kandiyoti'nin 1997 yılında literatüre kazandırdığı ataerkil pazarlık kavramı ile değerlendirilebilir. Bu kavrama göre kadın, psiko-sosyal ve ekonomik yarar elde etmek için ataerkil yapının isteklerine uymaktadır. Bu bağlamda katılımcının ifadesinden psiko-sosyal iyilik halini koruyabilmek için ataerkil yapının dayatmalarına karşı bir baş etme yöntemi geliştirdiği düşünülebilir. Bir başka deyişle pasif bir direniş geliştirerek kişisel bir çıkarım elde ettiği ve mevcut yapıya uyum sağlamaya çalıştığı sonucuna varılabilir.

b) *Katılımcıların toplumsal cinsiyet rolleri bağlamındaki kültürel söylemleri:*

Hem içinde yaşanılan aile yapısı hem de sosyal çevrenin etkisiyle ev içi ve dışındaki sorumlulukların şekillendiği görülmüştür. Her ne kadar cinsiyete dayalı bir iş bölümü olmadığı düşünülse de kadının çocuk bakımı, temel ihtiyaçların karşılanması gibi konularda birincil sorumlu olduğu, erkeklerin ise tamir tadilat, ev dışı işler ve güç gerektiren konularda daha fazla sorumluluk aldığı verilen yanıtlar doğrultusunda ulaşılan sonuçlar arasındadır. Örnek olarak Katılımcı A iş bölümünün cinsiyete dayalı olmadığını vurgulamasına rağmen akademik çalışmaları sırasında tüm sorumluluğu eşine devredip, çalışması tamamlanınca geri devraldığını şu şekilde ifade etmiştir: "Benim yapmadığım yerlerde çocuğun bakımını eşim tamamen üstlendi, fakat derslerim bittikten sonra bayrağı öpüyorum ve teslim ediyorum dedi". Bir başka katılımcı da benzer şekilde ev içi işlerde kendinin sorumluluk almak zorunda olduğunu "Hafta arası temizliğe öncelik veremem asla bir şikayeti olmaz." (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) cümlesiyle desteklemiştir. Ayrıca toplumun beklentilerinin de bu zorunluluğu doğurduğunu "Erkekler kendi istemedikleri sürece yapmazlar, zevk alırsalar yaparlar. Kadın ise sorumluluğu sevsen de sevmese de yapar ama erkekler yapmaz" ve "İş bölümünü eşim de istedi zorunluluk değil hayatın müşterek olduğunu düşünür, bazen yardım etmek istemez yorgun olur, ona hak veririm ama çoğunlukla yardımcı olur, tüm iş kadınıdır algısı olmamalıdır" (Katılımcı B, 30, 1 çocuk) sözleriyle aktarmıştır. Diğer bir katılımcı toplum algısının iş bölümü üzerindeki etkisini "Ütü benim sorumluluğumdur çünkü çift çizgili bir gömlekle ve pantolonla görülmesini istemem...karısı iyi ütü yapamadı, ya da kendi yapmış ütüyi diye söylenecek" (Katılımcı C, 30, 1 çocuk) diyerek ifade etmiştir. Başka bir katılımcı ise yine toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı dayatmadan duyduğu rahatsızlığı "Mesela Pazar gün pek çok kadın için haftaya hazırlık günüdür, ütü çamaşır falan. Ama ben hemşirelik yaparken vardiyalarımın dolayısı bunu aksatırdım" (Katılımcı A, 59, 1 çocuk) şeklinde ifade etmiştir.

Katılımcıların ifadelerinden, içselleştirdikleri geleneksel ataerkil rollerinin aile ve sosyal çevrenin tutumları ile pekiştiği ve derinleştiği anlaşılmaktadır. Sosyal öğrenme kuramı, toplumsal cinsiyet şema kuramı, sosyal rol kuramı ve yapısal-işlevselci kuram da bu durumu açıklamaktadır. Ailenin görevlerinden biri bireyin toplum içinde kabul görmesi için sahip olması gereken rolleri öğretmedir; bu süreçte katılımcıların hayatında ailenin ne denli etkili olduğu anlaşılmaktadır.

TARTIŞMA

Araştırmaya katılanların ortak birtakım özellikleri tespit edilmiştir. Araştırmada yer alan tüm katılımcılar anlaşarak evlenmiş, eşleri üniversite mezunu olup çalışma yaşamında aktif yer almaktadırlar. Buna ek olarak ataerkil bir yapıda

yaşanmasına karşın kadınların çalışma yaşamında olmaları için tarafından desteklenmektedir. Aile içi işler için bir görev dağılımı olduğu ifade edilse de bu paylaşımlarda eril yapının hakim olduğu dikkat çekmektedir. Literatüre göre ailenin daha eşitlikçi rollere sahip olmasında sosyo-ekonomik düzey ve çiftin eğitim düzeyinin yüksek olması, evlilik birlikteliğinin ikisinin rızası ile kurulmuş olması, kadının çalışma hayatında yer alarak aile bütçesinde katkısının olması büyük öneme sahiptir (İmamoglu, 1994, s. 34).

Bulgulardan ortaya çıkan en önemli tartışma konularından biri mesai süresinin belirli bir bitiş saatinin olmamasından dolayı yaşanan sorunlardır. Yani okuldan çıktıktan sonra da akademik çalışma yapmak için akşam evdeki özel yaşamlarına ayırdıkları zamandan kullanmak zorunda kaldıkları için eş ilişkilerinde sorunlar olmasından duydukları endişe, çocuklarına ve eşlerine gereken kaliteli zamanı ayıramamaktan ve evdeki sorumluluklarının aksadığından duydukları rahatsızlık ön plana çıkmaktadır. Kapız'a göre .alışan bir bireyden beklenen, iş yaşamında sorumluluk sahibi ve yetenekli olması, evdeki yaşamında ise sevgi ve şefkat dolu olmasıdır. Bu noktada, ev ve iş yaşamı arasındaki dengeyi sağlayabilmek için bütünleşmek yerine bölünmeyi başarıyla gerçekleştirebilmektir (Kapız, 2002, s. 147). Kadınların çalışma ve aile yaşamı arasında denge kurmada yaşadıkları çatışma kadınlarda, stres, mutsuzluk, depresyon, özgüven düşüklüğü, verimli olamama ve memnuniyetsizlik gibi bir takım sorunlara yol açmaktadır. Bu çatışma da, kadınların hayat kalitesini düşürmekle birlikte zihinsel yorgunluğa neden olmaktadır (Topgül, 2016, s. 218). Ayrıca Pichler de iş ve yaşam arasındaki dengelerin belirlenmesine ilişkin Avrupalı aileler üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarına paralel olarak iş yoğunluğundan evdeki sorumlulukların gereği gibi yerine getirilememesinin iş ve aile yaşamı dengesini zorlaştırdığını ifade etmiştir (Pichler, 2008, s. 452).

Sorunların yanı sıra çalışma yaşamında olmanın kadınlarda yarattığı olumlu duygular da ön plana çıkan diğer önemli bir nokta olmuştur. Araştırma sonuçlarına göre ortak söylem olarak kadınlar, özgüvenlerini geliştirdiği ve ekonomik bağımsızlıklarını sağladığı için çalışma yaşamında olmayı tercih ettiklerini açıkça dile getirmişlerdir. Böylelikle kendi ayakları üzerinde durabildikleri için kendilerini daha güçlü hissettiklerini ifade etmişlerdir. Literatüre bakıldığında zaman kadının düşük statülü olarak kabul edilmesinin temelinde genellikle varlığının aile içinde sınırlı tutulmasıyla bağlantılı olduğu vurgulanmaktadır. Bu nedenle çalışma yaşamında aktif olan bir kadın, aile içinden çıkabildiğinden dolayı bağımsız ve yüksek statüye sahip olarak kabul edilmektedir (Koray, Demirbilek ve Demirbilek, 1999, s. 9-10). Kadınların eğitim düzeyi ve sosyal statüsü arasında olumlu yönde bir ilişki bulunmaktadır; çünkü eğitilerek birtakım becerilere sahip olan kadın üretim sürecinde daha fazla yer alacak ve aile içinde daha iyi bir konuma sahip olacaktır (T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, 1999, s. 4.). Ailenin oluşumundan bugüne gelinceye de kadın ev içindeki, erkek ise ev dışındaki işlerde görev almıştır. Bu nedenle kadın sadece üretimden uzaklaşmakla kalmayıp, erkeğe ekonomik yönden de bağımlı hale gelmiştir. Bir başka deyişle ekonomik ilerleme erkeğin egemenliğinde olmuştur. Bu iş bölümü ise cinsiyet rollerine yerleşmiştir (Koray, 1992, s. 95). Kadının güçlenip ekonomik özgürlüğü ve egemenliği elde etmesi ise eğitim alma ve çalışma yaşamına aktif katılım ile mümkündür. Para kazanmaya başlayan ve bağımsızlaşan kadının özgüveni ve psiko-sosyal iyilik hali geliştikçe aile ve toplum içinde güçlenme yolunda daha başarılı

ilerleyebilecektir (Koray, Demirbilek ve Demirbilek, 1999, s.22). Nahawat ve Mathur'un evlilik uyumu ve öznel iyilik hissini karşılaştırmak için 200 çalışan ve 200 çalışmayan kadınla yaptığı araştırma sonuçlarına göre çalışan kadınların özellikle genel sağlık, yaşam doyumu ve benlik saygılarının daha yüksek olduğu; ümitsizlik, güvensizlik ve anksiyetenin yine çalışan kadınlarda daha düşük olduğu sonucuna varılmıştır. Yani çalışan evli kadınların çalışmayanlara kıyasla evlilik uyumunun daha iyi olduğu varılan sonuçlar arasındadır (Nahawat ve Mathur, 1993, s. 353). Bir başka çalışmaya göre ise çalışmayan kadınların pisko-sosyal iyilik halinin (well-being) çalışan kadınlara kıyasla daha düşük olduğu ancak her iki grubun da aile ve sosyal çevresi tarafından sosyal ve duygusal desteğe gereksinim duyduğu sonucuna varılmaktadır (Choudhary ve Ahmad, 2017, s. 13).

Araştırma sonucunda dikkat çeken bir başka konu ise katılımcıların gerek deneyimlerine gerek gözlemlerine dayanarak akademik yaşamda olmayı maddi olarak diğer sektörlerle göre daha karlı olmasından dolayı tercih ettiklerini belirtmeleridir. Buna ek ortak söylem de kişisel gelişimlerine katkı veriyor olmasından dolayı akademiye tercih etmeleridir. Literatüre bakıldığı zaman çalışma yaşamında yer almanın ekonomik kazançlar yanı sıra psiko-sosyal getirileri de önem taşımaktadır. Öncelikle çalışma yaşamında yer almak kişiye statü ve prestij kazandırır. Kişinin aidiyet duygusunu geliştirdiği gibi sosyal becerilerini geliştirmesine ve daha düzenli bir hayatı olmasına yardımcı olur. Kişinin üretken olmasını sağlayarak yaşamına anlam katıp, kimliğini ve kişiliğini geliştirmesine katkı sağlar (Cornfield ve Randy, 2002, s.3) Gezici ve Güvenç (2003) tarafından kadınların benlik algısı üzerine yapılan çalışmada çalışma durumunun, benlik-algısı boyutlarından sadece bütünsel öz değer üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu saptanmıştır. Uzmanlık gerektiren işte çalışan kadınların bütünsel öz değerinin hem ev kadınları hem de eğitim gerektirmeyen bir işte çalışan kadınlardan daha yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca uzman olarak çalışan kadınların bireysel-gelişim yönelimi vasıfsız işte çalışan kadınlardan ve ev kadınlarından daha yüksek olduğu varılan sonuçlar arasındadır (Gezici ve Güvenç, 2003, s. 10).

Ev içi ve dışı sorumluluklar arasında paylaşım olmasının evlilik uyumu ile olan ilişkisi ele alındığı zaman işbölümünün evlilik uyumunu olumlu etkilediği sonucuna varılmaktadır. En belirgin etkisinin karı-koca arasındaki tartışmaların azalması olarak çıkmasıdır. Evliliklerini işbölümü olmadığı dönemle kıyasladıkları zaman, ya da olmamasını hayal ettikleri zaman, yaşayacakları stresin artacağından ve hiçbir işe yetişemeyip mutsuz olacaklarından dolayı çatışmaların doğal olarak fazla olduğunu veya olacağını tahmin ettiklerini aktarmışlardır. Sınırlı zaman ve beklenen sorumlulukların fazla olması da fiziksel ve psikolojik olarak kadınları zorladığı bilinmektedir (Small ve Riley, 1990, s. 52). Araştırmada elde edilen sonucu destekler çalışma Duxbury ve Higgins (2001) tarafından yapılmış, çalışmada eşler arasında çatışmanın zaman darlığından kaynaklandığını sonucuna varılmıştır (Duxbury ve Higgins, 2001, s. 45)

İşbölümünün evlilik uyumuna diğer bir yansıması da eşler arasındaki paylaşım ile ilgilidir. Ev işi ve dışı sorumluluklarda işbölümü olması eşlerin birbirine ve sosyal yaşamına ayırdığı zamanda artış olmasını da beraberinde getirmektedir. Yapılan bir çalışmada eşlerin anlayışlı olmaları kadınların dengeyi sağlamasını kolaylaştırdığı bulunmuştur (Ryff ve Singer, 2000, s. 34). Burke ve Greenglass'a

(1999, s. 334) göre de, eşin desteği iş ve aile yaşamı dengesinde kadına kolaylık sağlamaktadır.

Son olarak ise aile, sosyal çevre ve kültürel yapının evlilik uyumu üzerindeki etkisi ile ilişkili sonuçlar dikkat çekmiştir. Toplumun beklentilerine göre cinsiyetlere yüklediği birtakım roller vardır. Bu roller ve davranışlar erken çocukluk döneminde ilk sosyalleşmenin gerçekleştiği aile kurumu içerisinde çocuklar tarafından modellenerek öğrenilir ve yaşam boyu sürer. Dolayısıyla anne babaların çocukların evle ilgili faaliyetlerini direk olarak etkileyebilir. Örneğin, aile içerisinde geleneksel cinsiyet rol davranışları benimsenmişse; kız çocukları daha çok, ev içi faaliyetleri yerine getirirken, oğlanlar ev dışı faaliyetleri yerine getirir. Bu anlamda kız ve oğlan çocukların yaptıkları işler anne ve babalarının yaptıkları işlere benzer olur (Cunningham, 2001, s. 111). Araştırma sonuçlarında da literatürle paralellik görülerek modellenen anne-baba tutumlarının iş dağılımında etkili olduğu sonucuna varılmıştır.

Geleneksel olarak, işler ve sorumluluklar ailede cinsiyet gözetilerek paylaşılmaktadır. Geleneksel aile çerçevesinde erkekler tamir, bahçe bakımı gibi işleri yaparlarken, kadınlar kendilerine verilen yemek pişirme, bulaşık yıkama ve ev temizliği gibi işleri yapmaktadırlar (Şafak, Çopur ve Özkan, 2006). Kırdaki geleneksel olarak kadına ait olan ev işleri ve annelik rolü, kentte özellikle çalışma yaşamına katılan kadınların sahip olduğu ailelerde eşler arasında paylaşılmış ve kadının yeni roller alması söz konusu olmuştur (Onat, 1993, s. 23). Buna bağlı olarak da aile içi ilişkiler daha demokratikleşmiş, kadın ve erkek arasında önemli bir rol farklılaşması ortaya çıkmıştır (2001 Yılı Aile Raporu, 2002). Bu bağlamda araştırma sonuçlarına bakıldığında zaman toplumsal cinsiyet rollerinin tutum ve düşünce kalıplarında yerleşmiş olduğu ama bireylerin bunun farkına varmadan eşitlikçi bir yapı içinde yaşadıklarını ifade ettiği dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma sonuçlarına bakıldığında zaman literatürü destekler şekilde aile yaşamındaki mutluluğun eşler arasındaki anlayışa, karşılıklı saygıya bağlı olduğu ve eşler arasındaki paylaşımların stresi de azalttığı görülmektedir. Aile üyeleri arasındaki paylaşım ile aynı zamanda daha mutlu ve huzurlu bireyler oldukları ve yaşamdan daha fazla keyif aldıkları dikkat çekmektedir. Buna ek olarak kadınların çalışma yaşamında aktif olarak yer alması, üretmesi, eşleri tarafından onaylanması ve takdir görmesi de öz-saygı ve öz-değerlerini geliştirdiği gibi evlilik uyumunu da arttıran önemli etkenler arasında yer almaktadır. Yani bireysel iyilik hali, iş yaşamını ve evlilik doyumu arasında karşılıklı bir etkileşim olduğu, birindeki artışın diğer boyutları da olumlu yönde etkilediği sonucuna varılmaktadır.

Öte yandan hem büyüdükleri aile, hem de eril kültür yapısının yaşamlarında önemli bir etkiye sahip olduğu da dikkat çekmektedir. Kadınların daha fazla ev içinde ve çocuk bakımında birincil sorumluluk alması, erkeklerin ise ev dışı işlerde öncelikli rol alması geçmiş deneyimlerinin ve modelledikleri yapıların tutum ve davranışlarında etkili olduğunu ortaya koymaktadır. Ataerkil sistemin şekillendirdiği toplumsal cinsiyet rollerinin tutum ve düşünce kalıplarında yerleşmiş olduğu ama bireylerin bunun farkına varmadan eşitlikçi bir aile yapısı içinde yaşadıklarını ifade

ettiği görülmektedir. Bu bağlamda mikro, mezo ve makro boyutta yapılacak müdahale önerileri ile toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı verilebilir.

Mikro boyutta yapılabilecek müdahaleler arasında aşağıdaki öneriler sıralanabilir:

- Bireylerin cinsiyet eşitliği konusunda farkındalığının gelişmesi ve bilgi edinmesi amacıyla atölye çalışmalarına katılmaları sağlanmalıdır. Yapılan bu çalışmalar sonucunda ise öğrendiklerini ne kadar uygulamaya aktardıklarına dair bir değerlendirme yapılması yararlı olacaktır.
- Ebeveynlik tutumlarının cinsiyet eşitliği temelinde düzenlenebileceği anne-baba eğitimlerinin düzenlenmesi ve işyerlerinin eşli katılıma teşvik etmesi
- Akademide çalışan kadın olmanın toplumsal cinsiyet rolleri açısından ele alındığı çalışmalara çift olarak katılımın sağlanması ve çiftler arasındaki empatinin artırılması.

Mezo düzeyde yapılabilecek müdahale önerileri:

- Üniversitelerin çalışanların memnuniyetini ve verimliliğini değerlendirmesi, ortaya çıkan sorunlar temelinde hareket planı geliştirmesi ve uygulaması.
- Kadroların yapılanmasında ve hiyerarşik yapıda kadın-erkek eşitliğine öncelik verilmesi
- Üniversitelerin misyon ve vizyonlarını cinsiyet eşitliğini sağlayacak şekillerde düzenlemesi.

Makro düzeyde yapılabilecek müdahale önerileri:

- Toplumsal yapıyı dikkate alarak sosyal politikaların cinsiyet eşitliği temelinde geliştirilmesi ve mevcut politikaların uygulamaya geçmesini hızlandırmak için farkındalık artırıcı çalışmaların ve tanıtımların yapılması.
- Yerel yönetimlerin cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik bir misyon oluşturması. Yerel yönetimlerin kuracakları toplumsal cinsiyet eşitliği birimleri altında toplumun her kesimine eğitim ve sosyal hizmetler sunması toplumsal dönüşümü hızlandırmaya yardımcı olacaktır.
- Eğitim politikalarının yeniden düzenlenerek özellikle okulöncesi dönemden başlanarak eğitim müfredatlarına cinsiyet eşitliği derslerinin eklenmesi önem taşımaktadır.

Bireysel refahın oluşmasında aile, iş yaşamı ve sosyal yaşam önemli bir yere sahiptir. Bireysel refah ise toplumsal düzenden bağımsız düşünülemez; dolayısıyla birey, grup ve toplum temelli çalışmaların eşzamanlı olarak yürütülmesi istenilen sonuca ulaşabilmek açısından önemlidir. Buradan hareketle toplumsal cinsiyet eşitliğinin, aile içinden başlanarak çalışma yaşamında ve en genelde toplumda sağlanması bireylerin refah düzeyini, mutluluğunu ve yaşam doyumlarını da etkileyecektir.

KAYNAKÇA

- 2018 Öğretim Yılı Öğretim Elemanlarının Akademik Görevlerine Göre Sayıları. Retrieved from <https://istatistik.yok.gov.tr/>
- 2001 Yılı Aile Raporu (2002). (Ed. Çaylıoğlu, İ.) *Aile İçi İlişkiler Komisyonu. 3. Ailede Rol ve Sorumluluklar*. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Yayın No:120. Ankara. Beyda Ofset. (ISBN 975-19-3235-1).
- Akgül Gök, F. (2013). “Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları”. *Yüksek Lisans Tezi*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Burke, R. J., Greenglass, E. R. (1999). Work-family conflict, spouse support, and nursing staff wellbeing during organizational restructuring. *Journal of Occupational Health Psychology, 4* (4), 327-336.
- Choudhary, L. ve Ahmad, A. (2017). A study of psychological well-being among housewives and working women of Mithila Region, North Bihar, India. *International Journal of Human Resource & Industrial Research 4* (2), 8-15.
- Cornfield, D. B. ve Randy, H. (2002). *Worlds of Work: Building an International Sociology of Work*. Plenum Publishers.
- Cunningham, M. (2001). The influence of parental attitudes and behaviors on children’s attitudes toward gender and household labor in early adulthood. *Journal of Marriage and Family, 63* (1), 111-122.
- Çepni, S. (2007). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. (Genişletilmiş 3. Baskı), Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Devlet Personel Dairesi Başkanlığı, Mart 2018.
- <http://www.dpb.gov.tr/tr-tr/istatistikler/kamu-personeli-istatistikleri> (Erişim tarihi: 21.01.2019)
- Duxbury, L., Higgins, C. (2001). Work-life balance in the new millennium: Where are we? Where do we need to go?. CPRM Discussion Paper No. W|12, Canadian Policy Research Network, Ottawa.
- Dökmen, Z. Y. (2015). *Toplumsal Cinsiyet: Sosyal Psikolojik Açıklamalar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Erberk E., Beştepe E., Akar H., Eradamlar N. ve Alpkan R.L. (2005). Evlilik uyumu. *Düşünen Adam, 18* (1), 39-47.
- Erdoğan T. (2008). Toplumsal sistemin düzen sağlayıcı unsuru olarak cinsiyet rolü farklılaşması, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3* (4), 123-145.
- Erkek S. ve Karagöz H. (2009). *Kadının iş hayatındaki yeri ve karşılaştığı sorunlar*. Konya: Konya Ticaret Odası Etüt ve Araştırma Servisi Yayınları.

- Fagenson, E. A. (1990). At the heart of women in management research: Theoretical and methodological approaches and their biases. *Journal of Business Ethics*, 9,(4-5), 267-274.
- Gezici M. ve Güvenç G. (2003). Çalışan kadınların ve ev kadınlarının benlik-algısı ve benlik-kurgusu açısından karşılaştırılması, *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (51), 1-14.
- Gökçe, O. (2006). *İçerik analizi kuramsal ve pratik bilgiler*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Güldü, Ö. ve Ersoy, M. K. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal tutumlar: Sosyal psikolojik bir değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3, 97-116.
- İmamoğlu, E. O. (1991). *Aile içinde kadın-erkek rolleri*. Türk Aile Ansiklopedisi. (c. 3, ss. ??). T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara: Türkiye Yazarlar Birliği Vakfı.
- İmamoğlu, E.O. (1994). Değişim sürecinde aile: Evlilik ilişkileri bireysel gelişim ve demokratik değerler. Aile Kurultayı. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Jary, D., & Jary, J. (1991). *The harper collins dictionary of sociology*. New York: HarperCollins.
- Kapız, S. Ö. (2002). İş-Aile yaşamı dengesi ve dengeye yönelik yeni bir yaklaşım: Sınır teorisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (3), 139-153.
- Keskin, S. (2014). Türkiye’de kadın girişimcilerin durumu. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* 9 (1), 71-94.
- Koray, M. (1992). Çalışma yaşamında kadın gerçekleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 25 (1), 93-122.
- Koray, M., Demirbilek, S. ve Demirbilek, T. (1999). Gıda işkollarında çalışan kadınların koşulları ve geleceği. T.C.Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, Aralık 1999 .
- Nahawat, S.S. ve Mathur, A. (1993). Marital adjustment and subjective well-being in Indian educated housewives and working women. *Journal of Psychology*, 127 (3), 353-358.
- OECD (2012). Gender equality in education, employment and entrepreneurship: Final report to the MCM 2012. Meeting of the OECD Council at Ministerial Level Paris, 23-24 May 2012.
- Omay, U. (2011). Yedek işgücü olarak kadınlar ordusu. *Çalışma ve Toplum*. 3, 137-166.
- Onat, Ü. (1993). *Gecekondu kadının kente özgü düşünce ve davranışlar geliştirme süreci*. Ankara: Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı, KSHM; yayın no.73), Kılıçaslan Matbaacılık Sanayi ve Tic. Ltd. Şti.
- Osborne, T. L. (2004). Male gender role conflict and perceived social support: Predicting help seeking in college men. Master Thesis, University of Missouri, St. Louis.
- Özmen Z. (2017), *Türkiye’de kadınlara yönelik sosyal politikalar*. Anadolu International Conference in Economics V, May 11-13, 2017, Eskişehir, Turkey.

- Parsons, T. (1972). *Age and sex in the social structure of the united states*. P. K. Manning ve M. Truzzi (Ed.), Youth and Sociology, New Jersey: Englewood Cliffs, Prentice-Hall, Inc.
- Pichler, F. (2008). Determinants of work-life balance: Shortcoming in the contemporary measurement of wellbeing in large scale surveys. *Social Indicators Research*, 92 (3): 449-469.
- Powell, G.N. ve Greenhaus, J.H. (2010). Sex, gender, and decisions at the family - work interface. *Journal of Management*. 36 (4), 1011-1039.
- Ryff, C. D. ve Singer, B. (2004). Interpersonal flourishing: A positive health agenda for the new millennium. *Personality and Social Psychology Review*. 4 (1), 30-44
- Sağlam, S.S. (2017). *İstanbul Teknik Üniversitesi, Kadın İstihdamı Raporu: Ulusal ve Uluslararası Sosyal Politikalar*.
- Settles, I. H., Cortina, L. M., Malley, J., ve Stewart, A. J. (2006). The climate for women in academic science: The good, the bad, and the changeable. *Psychology of Women Quarterly*, 30 (1), 47-58.
- Small, S. A. ve Riley, D. (1990). Toward a multidimensional assessment of work spillover into family life. *Journal of Marriage and the Family*, 52, 51-61.
- Şafak, Ş. Çopur, Z. ve Özkan, M. (2006). Çocukların evle ilgili faaliyetlere harcadıkları zamanın incelenmesi. <http://www.sdergi.hacettepe.edu.tr/makaleler/sszcmiao.pdf> (erişim tarihi: 13.08.2018)
- Şentürk, B. (2015). Çokuz ama yokuz: Türkiye'deki akademisyen kadınlar üzerine bir analiz. *Vira Verita E-Dergi*, 2, 1-22.
- T.C. Başbakanlık, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü, İşgücü Yetiştirme Kurslarının Kadın İstihdamına Katkısı, Ağustos 1999.
- Terzioğlu, F. ve Taşkın, L. (2008). Kadının toplumsal cinsiyet rolünün liderlik davranışlarına ve hemşirelik mesleğine yansımaları. *C.Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*. 12 (2), 62-67.
- TÜİK, 2017. İstatistiklerle Kadın Raporu. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27594> (Erişim tarihi: 20.01.2019)
- Topgül, S. (2016). İş ve aile yaşamı dengesi(zliği)nin kadın çalışanlar üzerindeki etkileri. *Yönetim ve Ekonomi* (23) 1, 217-231.
- Ünlü, S. (2001). Psikoloji. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi, Yayın No.1288.
- Ünüvar, P. ve Tagay, Ö. (2015). Çalışan evli kadınların toplumsal cinsiyet rolleri, yaşam, iş doyumunu ve evlilik uyumlarının incelenmesi. *Kadın/Woman 2000*. 16 (1), 21-44
- Yener, S. (2018). Sosyolojik kuramlar çerçevesinde aile ve girişimcilik ilişkisi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 6 (6), 869-878.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. (9.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.